

Ooievaars en vogelgriep

Ooievaars ook slachtoffer

Vogelgriep waart al langer rond in Nederland. In 2022 werden echter in ons land voor het eerst ooievaars het slachtoffer. Elders in Europa zijn in de periode van 2005-2017 al enkele gevallen van positief geteste ooievaars bekend, met de hoog pathogene variant.

Vanaf april worden de eerste Nederlandse meldingen gedaan van slachtoffers, onder andere vanuit Noord-Brabant, het grote rivierengebied en Friesland. Van een echte uitbraak is nog geen sprake.

Dat verandert op 2 juli, wanneer we bij ooievaarsstation De Lokkerij een ooievaar zien die zich vreemd gedraagt. Het dier loopt zwalkend en gedesoriënteerd rond, laat de kop naar beneden hangen en gaat vreemd op de buik liggen. Twee dagen later is het dier dood. Hij is, na melding bij de NVWA, onderzocht en de uitslag was helder: besmet met HPAI H5N1. In de week erna stierven op vergelijkbare wijze nog 6 ooievaars, die ook allemaal besmet bleken met HPAI H5N1. Vanaf 12 juli gaat het hard. Er zijn dagelijks nieuwe slachtoffers. Die komen niet alleen van het ooievaarsstation, maar ook uit de ruime omgeving, onder andere uit Giethoorn, Ruinerwold en Spanga. Ook vanaf andere plekken in het land komen nu berichten van verdachte sterfgevallen. De piek ligt in de maand juli. Na 8 augustus zijn er geen nieuwe meldingen meer.

foto: Wim van Nee

Het eerste slachtoffer bij De Lokkerij, 2 juli 2022

Omdat in Nederland op dit moment een goed centraal meldsysteem ontbreekt, is een compleet overzicht moeilijk te maken. Veel gevallen worden achteraf als verdacht benoemd, omdat mensen onbekend waren met vogelgriep.

De situatie tot nu toe

Alle onderzochte ooievaars waren besmet met HPAI H5N1.

Het eerste geval was, voor zover wij weten, in april in Noord-Brabant, gevolgd door

meerdere gevallen verspreid over het hele land.

Uiteindelijk zijn tenminste 80 ooievaars doodgegaan aan HPAI H5N1, maar werkelijke aantal ligt veel hoger. Een deel van deze besmettingen (30-35 %) is vastgesteld door onderzoek op kadavers door DWHC en WBVR, de rest vertoonde expliciet zichtbare ziekteverschijnselen. Nog steeds druppelt informatie binnen, van situaties die achteraf gezien verdacht waren.

Na een vastgestelde besmetting volgt de dood na 2 tot 5 dagen, hoewel er ook een sterfgeval bekend is van een ooievaar die pas 23 dagen na de zichtbare verschijnselen alsnog stierf.

In enkele gevallen zijn besmette ooievaars hersteld.

De slachtoffers zijn zowel volwassen ooievaars als nestjongen en net uitgevlogen jongen. Dit in een gelijke verhouding, evenveel (voornamelijk vliegvlugge) juvenielen als adulten.

Wat ook opvalt is, dat vaak slechts een deel van een nest sneuvelt, terwijl de rest gewoon overleeft. Bijvoorbeeld een nest met drie jongen, waarvan één oudervogel en twee jongen sterven en het overgebleven jong en de andere ouder overleven. Dit blijkt zelfs vaker te gebeuren dan dat een heel nest sneuvelt.

Opvallend is ook de situatie van een ooievaarsnest boven een kippenren. De uitwerpselen vanaf het ooievaarsnest komen in de kippenren terecht. Op het nest stierven alle vogels aan HPAI H5N1. De kippen echter vertoonden geen ziekteverschijnselen. Begin september zijn vier willekeurige levende, gezonde kippen in de ren bemonsterd en die bleken niet besmet te zijn. Dit sluit overigens niet uit dat ze in juli wel besmet kunnen zijn geweest.

*foto: Els Koopman
Onder het nest bij de kippenren, De Lokkerij, 8 juli 2022*

De meeste verdachte sterfgevallen zijn gemeld in waterrijke gebieden, zoals het grote rivierengebied, de veenweidegebieden in Noord- en Zuid-Holland en Friesland en in De Wieden in de kop van Overijssel. Dit kan duiden op een relatie met watervogels.

Hoe herken je een ooievaar die besmet is?

De verschijnselen van vogelgriep zijn niet te missen.

Een besmette ooievaar

- vliegt niet meer;
- loopt gedesoriënteerd rondjes, het evenwicht is verstoord;
- is apathisch, heeft geen aandacht voor de omgeving;
- reageert niet op aangeboden voedsel;
- staat wijdbeens, laat de vleugels en kop hangen;
- pikt wat doelloos in de grond;
- laat zich voorover vallen en ligt dan in een vreemde houding, vleugels gestrekt opzij;
- probeert zich op te richten door te steunen op de vleugels en snavel.

Maar wees wel alert, want ook een ooievaar zonder of met weinig ziekteverschijnselen kan besmet zijn.

Karakteristieke houding van besmette ooievaar, De Lokkerij, 14 juli 2022

Besmette volwassen ooievaars en vliegvlugge jongen hebben de neiging weg te kruipen onder wat begroeiing. Jongen die nog niet vliegvlug zijn, worden vaak onder het nest aangetroffen. Mogelijk zijn ze dan door evenwichtsproblemen uit het nest gevallen.

Besmette ooievaars willen niet meer eten. Aangeboden voedsel wordt genegeerd. In het asiel zijn ook besmette vogels gedwongen gevoed. De spijsvertering leek echter niet te werken.

In een situatie met meerdere ooievaars, bleken gezonde ooievaars afstand te houden van de zieke.

Na het sterven, ligt de ooievaar met de kop naar achteren gericht, vaak onder het lichaam of vleugels.

Stervende jonge ooievaar, landgoed De Havixhorst, 9 juli 2022

Stervende volwassen ooievaar, De Lokkerij, 9 juli 2022

Goed om te weten

De incubatietijd van HPAI H5N1 is kort, enkele dagen. Een besmette ooievaar is maximaal 6 dagen besmettelijk voor andere vogels. Het is bij ons niet bekend hoe snel na de eigen besmetting, een ooievaar besmettelijk is voor andere ooievaars. Mogelijk is dit bij onderzoekers wel bekend.

Ooievaars kunnen besmet zijn, met weinig of zelfs zonder symptomen.

Ooievaars kunnen herstellen van een besmetting. Daarna zijn ze door ontwikkelde antistoffen tot een jaar niet vatbaar.

Het virus kan onder koele omstandigheden, rond 0 graden Celsius, meer dan een jaar overleven in oppervlaktewater, dus zonder gastheer als drager.

Er is een relatie met de wereldwijde pluimveesector. Voor meer informatie hierover verwijzen we door naar het wetenschappelijke artikel ['Deaths among Wild Birds during Highly Pathogenic Avian Influenza A Virus Outbreak, the Netherlands'](#)

Nog veel onbekend

We weten niet hoe de ooievaars besmet zijn geraakt.

Bij watervogels kan besmetting optreden door direct contact tussen de vogels en via uitwerpselen. Vogels die in groepen leven zijn kwetsbaarder, dan solitair levende soorten. Een ooievaar is ook een predator en dat kan ook een rol spelen. Een predator kan besmet raken door het eten van een besmette prooi.

Ook binnen asiels kunnen besmettingen optreden als dieren worden opgevangen, die zonder dat men het weet, het virus bij zich dragen. Voedsel voor dierentuinen en asiels wordt uiteraard ook geproduceerd en vervoerd. Kan dit een rol spelen bij de verspreiding van vogelgriep?

Kunnen ooievaars het virus buiten het lichaam, bijvoorbeeld aan de poten, verplaatsen?

Hoelang kan dat?

Kortom: Er zijn nog heel veel vragen.

Adviezen

Wees alert op de symptomen.

Meld verdachte gevallen bij de DWHC, via NVWA:

<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/vogelgriep-preventie-en-bestrijding/melden-dode-wilde-vogels>

In sommige gevallen zal de NVWA besluiten om een vogel op te halen voor onderzoek. Dit gebeurt niet meer, wanneer uit hetzelfde gebied al voldoende vogels zijn onderzocht.

Melding blijft wel nodig.

Meld dode vogels ook bij Sovon:

<https://sovon.nl/tellen/telprojecten/dode-vogel-melden>

Raak dode vogels niet aan. Wanneer de vogel niet voor onderzoek wordt opgehaald, zorg dan voor verantwoorde afvoer en destructie via de lokale afvalverwerking.

Haal het dode of zieke dier zo snel mogelijk weg bij andere vogels.

Veilig verpakken voor onderzoek, De Lokkerij, 9 juli 2022

Annemieke Enters

Wim van Nee

STORK

Bronnen:

Lezing Thijs Kuiken (Erasmus MC), Landelijke Dag Sovon, 26 nov 2022

Lezing Mardik Leopold (Universiteit Wageningen), Landelijke Dag Sovon, 26 nov 2022

Artikel 'Deaths among Wild Birds during Highly Pathogenic Avian Influenza A Virus Outbreak, the Netherlands', Thijs Kuiken e.a.

Artikel 'Vogelgriepsterfte onder wilde vogels, massaler en desastreuzer dan ooit', M. Montizaan (Vakblad Natuur Bos Landschap, september 2022)

Veel informatie hebben wij gekregen van Els en Frits Koopman. Zij hebben als beheerders van ooievaarsstation De Lokkerij veel zieke en stervende ooievaars van dichtbij meegemaakt en enkele zieke ooievaars in hun asiel opgevangen en verzorgd. Zij zijn vanaf de eerste besmetting op 2 juli, steeds zeer open geweest over de situatie en hebben nauwgezet bijgehouden wat er gebeurde rond het ooievaarsstation en daarbuiten. Ook zijn bij hen veel vragen en meldingen binnengekomen uit de rest van het land.

Ook veel dank aan Roy Slaterus (Sovon) voor het meelezen, aanvullen en adviseren.